

DRUŽBENA MOČ IN OBLAST

Opredelitev družbene moči in oblasti

Moč: možnost, da posameznik ali skupina odloča o ravnanju drugih in uveljavlja svoje interese kljub nasprotovanju drugih. Je sposobnost, da pripravi ljudi do tega, da uresničuje njegove želje.

Družbena slojevitost ustvarja neenako razporeditev moči. Izraža se v običajnih družbenih interakcijah: z znaki, simboli, prevlado itd. Izraža pa se ne le v neposrednih odnosih med ljudmi, ampak tudi na neosebni ravni. Tako kot se neenakost obnavlja v različnih institucijah, se v njih obnavljajo različne oblike moči.

Institucionalizirana moč temelji na odvisnosti. Če nekdo nadzoruje vire za preživetje, lahko odnos postan izkoriščevalski. Njihova moč izvira iz tega, da so pripadniki določene skupine, ki ji določena kultura pripisuje moč. Lahko bi rekli, da vsi družbeni odnosi vključujejo razlike v moči.

Moč in legitimnost

Razlikujemo med dvema tipoma moči glede na legitimnost: oblast ali avtoriteta in prisila. Moč je legitimna takrat, ko jo podrejeni sprejemajo in imajo za upravičeno.

- oblast ali avtoriteta je oblika moči, ki je sprejeta kot legitimna – gre za prostovoljno podrejanje.
- Prisila je oblika moči, ki ji podrejeni ne priznavajo legitimnosti, torej ni upravičena. Podrejuje se zaradi negativnih sankcij.

Weber je prepričan, da v različnih družbah obstajajo različni načini, kako se legitimizira oblast:

- tradicionalna oblast (prevladuje v plemenskih in fevdalnih družbah, temelji na splošnem sprejemanju tradicije, da je tradicija sveta in nespremenljiva, oblastniki zapovedujejo na podlagi tradicionalnega statusa, ki so ga podedovali, taka oblast se težko spopada s spremembami)
- karizmatična oblast (legitimizira se v izjemnih osebnih lastnostih, sposobnostih vodij, ki jim jih pripisujejo podrejeni, značilna je predanost, temelji na močni čustveni vezi med vodjo in privrženci, je izrazito osebna oblast, pojavlja se v prelomnih obdobjih, ko voditelji obljublajo drugačno prihodnost)
- racionalno – legalna oblast (temelji na sprejemanju neosebnih pravil oziroma zakonov. Ne gre za osebno oblast, ampak za oblast jasnih pravil, zakonov in predpisov, ljudje sprejemajo pravne okvire, se podrejuje zaradi tega, ker imajo določeni ljudje pooblastila, da lahko odločajo o nekaterih zadevah. Zakoni so racionalni, ker so oblikovani zavestno in z namenom doseganja določenih ciljev. Taka oblast se lažje prilagaja spremembam. Značilna je za moderne oblike oblasti.)

Politika in država

Institucionalizirana moč in oblast sta najbolj očitni v politiki. Različne opredelitve politike so:

- politika je boj za oblast, ki posameznikom zagotovi nadvlado nad družbo in tako služi pridobivanju privilegijev v korist večine in v škodo manjšine
- politika je prizadevanje, da bi zagotovili red, stabilnost in pravičnost.

Oblast kot osrednja točka politične dejavnosti je sredstvo za ohranjanje določenega družbenega reda v interesu skupnega dobrega.

Politika: po Aristotelu je politika javna dejavnost svobodnih ljudi, ki odkrito soočajo svoje različne interese in so strpni do različnih resnic.

Machiavelli je v središče postavil moč in oblast. Ključni element političnega delovanja je

videl v boju za oblast.

Weber je ugotavljal, da je politika zelo širok pojem, ki se uporablja za vse vrste dejavnosti, v katerih gre za upravljanje. Politika je upravljanje neke politične organizacije – države. Je težnja po sodelovanju v oblasti ali po vplivu na razdelitev oblasti znotraj neke države.

Država: moderna država je v širšem pomenu besede geografsko – politična tvorba, ki je opredeljena z ozemljem, prebivalstvom, suvereno oblastjo.

V ožjem pomenu razumemo samo tretjo prvino: je sistem institucij, ki delujejo v družbi oziroma izvajajo oblast. Oblast se običajno deli na zakonodajno, izvršno in sodno, ki se med seboj nadzorujejo. Bistvena značilnost države je suverenost – vrhovnost, neomejenost državne oblasti. Država posega v mnoga področja družbenega življenja, zato lahko govorimo od socialni državi oziroma državi blaginje.

Po Weberu je ključna značilnost države, da ima zakonit monopol nad sredstvi prisile na določenem ozemlju. Uveljavlja se z racionalnimi postopki in sredstvi.

Moderno državo lahko označimo tudi kot nacionalno državo.

Funkcionalistična razlaga države: obstajati morajo institucije, ki zagotavljajo red in zakone. Tako je glavna naloga države, da uveljavlja norme in s tem družbeni red. nujno je potrebna tudi zato, da načrtuje in usmerja dejavnost v družbi. Bolj ko je družba kompleksna, težje se je zanašati ne običaje in navade, zato država posega tudi v druga področja dr. življenja. Država tudi posreduje v konfliktih med skupinami z različnimi interesi.

Konflikte razlage države: država je sredstvo, s katerim si posamezne skupine zagotavljajo moč nad drugimi, s katerim uspevajo uveljavljati in ohranjati svoje vrednote in interese. Država mora imeti monopol nad uporabo in izvajanjem nasilja v družbi. Sredstva prisile so bistvena sestavine države. Država predstavlja svoje interese kot splošne družbene interese.

Racionalizacija s ciljem večje učinkovitosti: osredotočenje in poenotenje državne oblasti ter širjenje njenih pristojnosti na različna področja.

Politični sistemi – demokracija in avtokracija

Merilo razlikovanja med različnimi političnimi sistemi je odnos med državno oblastjo in prebivalstvom. Zanima nas, koliko in kako lahko prebivalstvo vpliva na oblikovanje in izvajanje oblasti. Glede na to ločimo dve temeljni obliki: demokracijo in avtokracijo (avtoritarna država in totalitarizem).

Demokracija: je oblika političnega sistema, kjer je državna oblast izvoljena in zamenljiva. Državljeni so svobodni in enaki, imajo pravico oblikovati državno oblast in vplivati na njeno izvajanje. To jim zagotavljajo politične pravice.

V demokraciji je priznana raznolikost družbenih interesov. Državljeni se imajo pravico povezovati in na organiziran način vplivati na oblikovanje državne oblasti.

Govorimo o neposredni demokraciji (neposredno odločanje – referendum, plebiscit) in posredni demokraciji (odločajo izvoljeni predstavniki).

Pomembna razsežnost demokracije je torej politična participacija: poseganje državljanov v delovanje in rezultate političnega sistema. Politična participacija po eni strani deluje integracijsko, saj vključuje solidarnost, posameznikom ni vseeno za skupnost, po drugi strani pa vključuje tekmovalnost.

Avtoritarna država: ne priznava raznolikosti družbenih interesov in omejuje temeljne in politične pravice. Omejeno je sodelovanje državljanov pri oblikovanju državne oblasti. Državljeni nimajo možnosti izbirati med kandidati različni političnih strank, ker je politično združevanje prepovedano. Dovoljena je ena sama stranka, ki se predstavlja kot zastopnica vseh dr. interesov. Avtokracija si prizadeva obvladati celotno družbeno

dogajanje in ga usmerjati k ciljem, ki si jih je sama zamislila. Preprečuje vsak kritičen odnos do nosilcev oblasti.

Totalitarizem: značilno je naslednje:

- ne spoštuje temeljnih pravic
- ni delitve oblasti in strankarskega pluralizma
- ena sama državna partija, ki nadzoruje celotno družbeno življenje
- boj proti sovražniku – vsak, ki se z oblastjo ne strinja v celoti
- nasilja nad državljani, ki se legitimizira s prepričanjem, da so to sovražniki, ki ogrožajo skupno dobro.

Zelo je podoben avtoritarni državi. Značilnostim avtoritarne države pa se pridružuje še poskus obvladovanja celotnega družbenega življenja in tudi zasebnosti posameznikov ter odkrito nasilje nad njimi z iskanjem sovražnikov.

Pluralizem in teorije elit

Dva teoretična pristopa razlagata porazdelitev moči v sodobnih demokratičnih državah. Prvi je pluralizem, drugi pa teorija elit.

Pluralizem: moderne družbe so diferencirane družbe, z množtvom različnih skupin in kategorij, zato ni več možen vrednostni konsenz. Posamezniki in skupine imajo lahko konfliktne interese. Demokratični sistem daje vsem možnost, da se povežejo v politične stranke in interesne skupine, sodelujejo na volitvah itd. demokratična država je posrednik, ki poskuša upoštevati raznolike in konfliktne interese. Zaradi raznolikosti interesov ni mogoče, da bi država ustregla vsem. Družbena moč je zato spremenljiva in razpršena med različne skupine.

Nekateri govorijo o pluralizmu elit. Družbena moč naj bi bila razpršena med različne elite. Tekmovanje med elitami dolgoročno vodi k ravnovesju moči.

Teorije elit: maloštevilna manjšina ima moč v družbi. Družba se deli na vladajočo manjšino in vladano večino. Manjšina uveljavlja svoje interese.

Vilfredo Pareto:

Demokracija ni možna, niti ni pravična. Družba se deli na nezainteresirano večino, ki je neorganizirana, in združeno manjšino – elito, ki je sposobna manipulirati z množico.

Pripadnost eliti je pogojena z osebnimi lastnostmi nekaterih ljudi. Moč temeljni na notranji organiziranosti. Obstajata dva tipa elit: levi in lisice. Levi so odločni, ostri, uporabljajo silo. Lisice so zvite, pretkane in diplomatsko manipulirajo. Vsaka elita se sčasoma spridi in propade. Zamenjava elit na oblasti je neskončno kroženje elit.

Wright Mills:

Elita oblasti je sestavljena iz vodilnih ljudi v ekonomski, politični in vojaški sferi. Razvoj naj bi šel v smeri centralizacije na ekonomske področju, prav tako pa tudi v smeri močne centralizirane oblasti in močnega vojaškega bloka. Te spremembe so pripeljale do tega, da so se pomembne odločitve skoncentrirale v rokah maloštevilne elite. Enotnost elite se utrjuje s podobnim poreklom, izobraževanjem itd. Imajo podobne vrednote, interese. Medsebojno se podpirajo. Elita je sposobna, da prek medijev usmerja ljudi, kaj naj mislijo in želijo. Neodgovornost elite je vključena v sistem odločanja.

Politične stranke in interesne skupine

Politične stranke: so organizacije, ki poskušajo z volitvami priti na oblast. Predlagajo večino kandidatov za opravljanje državnih funkcij, delujejo kot posrednik med ljudstvom in državno oblastjo. So izraz raznolikosti modernih družb. Člani imajo podobne politične vrednote in stališča. Obstoj strank omogoča ljudem, da izberejo svoje vodje in vplivajo na

reševanje dr. problemov. Politične stranke imajo odgovornost do volivcev, saj jih morajo zastopati. Večina strank se izogiba radikalnim stališčem in želi imeti čim več različnih programskih točk.

Interesne skupine: skupina, organizacije in združenja, k si želijo vplivati na odločitve državne oblasti in političnih strank. Od strank se razlikujejo v tem, da ne nastopajo na volitvah in nimajo namena priti na oblast. Ne oblikujejo širših političnih programov. Navadno jih delimo na dve skupini:

- zaščitne interesne skupine (ščitijo svoje člane in poskušajo izboljšati njihov položaj)
- ciljne interesne skupine (doseganje določenega cilja s prepričanjem, da je koristno za celotno družbo itd.)

delujejo tako, da pritiskajo na politične stranke in državno oblast. Poseben vpliv imajo različne strokovne institucije, ki opravljajo strokovne analize za vlade, saj vlade svoje odločitve rade znanstveno utemeljujejo. Obstoj interesnih skupin zagotavlja demokratičnost in vpliv različnih dr. skupin na državno oblast.

Volitve in volilno vedenje

V sodobnih družbah obstaja mnogo političnih organizacij, političnih strank in interesnih skupin, vendar se večina ljudi v politično življenje ne vključuje neposredno. Največkrat so njihova politična dejavnost volitve.

V demokratičnih državah so volitve osrednji politični dogodek, v katerem se odloča, kdo bo imel državno oblast oziroma dobil največji delež pri tej oblasti.

Mediji imajo pomembno vlogo v predvolilni kampanji.

Volitev se ponavadi ne udeležujejo mlajši, manj izobraženi in revnejši, manj vključeni v skupnost.

Volivci se odločajo na podlagi ciljev, programa in politike določene stranke ali pa na podlagi simpatij do čalnov stranke ali do osebnostnih lastnosti vodje stranke.

Več v učbenik1, str. 159

Teoretične razlage družbene moči

Funkcionalistična teorija: Parsons je moč razumel kot sposobnost celotne družbe in posameznih skupin, da dosežejo cilje, ki so skupni vsem posameznikom kot njihovim članom. Bolj ko je družba kot celota sposobna uresničiti cilje, ki so skupni vsem njenim članom, večja je moč v družbi.

Razlike v moči znotraj družbe so v funkciji doseganja skupnih ciljev. To, da nekateri ukazujejo, drugi pa podrejajo, koristi vsem. Za usmerjanje so potrebni vodstveni položaji, zato je nujno, da imajo nekateri moč, da usmerjajo druge. Zato podrejeni moč sprejemajo kot legitimno in lahko govorimo o oblasti.

Konfliktne teorije: skupno izhodišče je, da je moč v družbi neenakomerno razporejena, iz česar tudi izhaja, da nikakor ne moremo govoriti o skupnih ciljih in interesih vseh članov družbe. Močni in nemočni imajo različne interese in to poraja konflikt.

Moč je skoraj v vseh družbah skoncentrirana v rokah določene skupine, ki v družbi pomeni manjšino. Uveljavlja svoje interese. Nekateri so prepričani, da moč temelji na ekonomskih virih oziroma natančneje: na lastništvu proizvodjalnih sredstev. Vladajoči razred uporablja svojo moč za izkoriščanje podrejenega razreda.

Na podlagi moči ima tudi moč, da uveljavi svojo ideologijo – sklop prepričanj, idej itd., ki upravičujejo, legitimizirajo neenako razdelitev moči.

Demokracija in politična participacija v Sloveniji

Učbenik2, str. 79